

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 18. V Ljubljani, 30. septembra 1893. Letnik VI.

Oskoruša.

Če hočemo oskorušo (glej pod. 30.) poiskati na njenem domu, iti moramo precej visoko. Praviijo, da je matično drevje oskoruševu rastlo v Sudetih, v občinah Spornhau in Petersvald na Moravskem, 700 do 720 m nad morskó gladino, in da so jo tamkaj uže pred 80 leti čislali zaradi sladkega sadja, cepiče pa so rabili za požlahtnóvanje jerebika, katere je po tamošnjih gozdih vse polno. Tamkaj imajo danes uže mnogo velikih oskoruš. Pri neki gozdarski koči kneza Lihtenštajna stoji drevo, za katero vedo, da je staro uže 60 let. Oskoruša ima debelejše sadje, kakor jerebika, in surovo užitno.

Sladkokislikast okus oskorušev se je tako prikupil ljudem, da so jo uže zelo razširili,

posebno po severnih krajih naše države, pa tudi po inozemstvu, po Švedskem in po mnogih krajih severne Nemčije. Vsled priporočila deželnega gozdnega nadzornika za Moravsko, gozdarskega nadsvetnika R. Zlika, dali so trem posestnikom

Podoba 30.

v Petersvaldu državne podpore, da so napravili drevesnice, v katerih vzgojujejo oskoruše, ter darila za oddajanje cepljenih drevesec. Iz teh drevesnic so 1888. do 1890. l. oddali za puskunjske enajstim gozdnim nadzorstvom v Spodnji in Zgornji Avstriji, na Moravskem, Češkem, Solnograškem, Štajerskem, Koroškem in v Bukovini, deželni vladi v Šleziji, kmetijskim in gozdarskim zavodom in zasebnikom več kakor 1000 cepljenih drevesec, katera bodo zopet dajala mnogo cepičev in se bo oskoruša tem lažje razširjala. Poskusne nasade so naredili tudi po gozdih na Pruskem, Saksonskem, Virtemberškem, v Turingiji in na štirih krajih na Švedskem. Cepljena oskoruševa drevesca tudi prodajata V. F. Niemetz v Temešvaru na Ogrskem in vrtnar Frančišek Kern v Solnogradu. V inozemstvu ima tako drevje na prodaj J. C. Schmidt v Erfurtu. Dasi nam oskoruša ne bo pomnožila finega namiznega sadja, vendar jo je treba toplo priporočati, ker je neprecenljivo sadno drevo za mrzle, visoko ležeče kraje, ker ni kar nič izbirčna v zemlji in podnebju; v srednji Evropi se najde do 1800 m visoko ter bo gotovo tudi tamkaj dozorela.*) Posebno bi pa jaz oskorušo priporočal za zasajanje drevoredov ob cestah in potih, posebno po hribih in tod, koder žlahtno sadje ne uspeva več. Po takih krajih bi se posebno cestni odbori morali zavzeti za oskorušo ter bi morali skrbeti za to, da bi se vzgajala kot visokodebelno drevo. Kdor je kedaj potoval po goratih obmejnih krajih šlezkih, ali po nekod po Moravskem in Dolnji Avstriji (Waldviertel), koder ob cestah radi sade jerebiko, gotovo se še spominja, kako lep pogled je na to drevo, posebno jeseni, ko po krasnih drevesnih kronah visi svitlordeče grozdasto sadje. Če bi namestu jerebike sadili oskorušo, koliko sadja bi dobili od nje in kmetovalci bi jo začeli nasajati po svojih vrtih. Če hočemo vzgajati oskorušo, storimo najbolje, če si nakopljemo v gozdu lepih mladih in zelo kereninastih jerebikovih drevesec, ali pa si jih sami vzgojimo v sejalnici**) ter jih posadimo v drevesnico in jih tamkaj cepimo z oskorušo pri tleh, ali pa še le v krono. Za cestne nasade bo menda zadnji način boljši, ker se zadosti velike jerebike lahko dobe v gozdu in si zato veliko prej lahko vzgojimo potrebnih drevesec. Vendar bi svetoval tudi taka drevesca za eno ali dve leti vsaditi v drevesnico, da se jim vzgoji več in krepkih korenin.

Oskorušev sad je za raznovrstno porabo; uživa se lahko surov ali pa se ukuha in vloži (konserve, marmelade, kompot i. t. d.). Ubožni hribovci bi si z nabiranjem tega sadja lahko precéj zaslužili. Žganje žgo celo iz jerebikovih jagod uže od leta 1884. v neki tovarni na veleposestvu Izdelnik pri Krakovem. Omenim naj še, da je sadje izborna hrana ptičem, katere imajo dosti notri v zimo. Oskorušo saditi je torej dobro tudi iz tega ozira, ker ščitimo ž njo koristne ptiče.

Julij Jablanzy.

Nov način, kako mleti sadje.

Od gospoda Leopolda Dekleve v Košani smo dobili nastopno pismo:

Letos je obilo sadja, zlasti jabolk in tepek, ki so večinoma le za mošt; kajti jabolka so pregosta in zato predrobna za kupčijo. Kupcev se letos sploh ni nadejati, zato sem premišljeval, kako naj to sadje zmeljem in stisnem. Navadni

*) Frančišek Kraetzl, gozdarski koncipist pri knezu Liechtensteinu, je v posebni knjigi popisal oskorušo, in sicer njeno domovino in zgodovino, botaniški popis, vzrejo in oskrbovanje, sovražnike in boleznj ter njeno razširjenje. Knjigi je dodal izborno barvano podobo, cvet in sad okorušev. Kdor bi se o oskoruši rad poučil natančneje, priporočamo mu izborno to knjigo.

**) Gozdar Eysselt v Petersvaldu pravi, da je treba 100 kg jagod, da se iz njih z izpiranjem dobi 1 kg semenskih jagod.

sadni mlinci, ki niso dragi, niso veliko vredni, veči in boljši so pa predragi za naše razmere. Prišlo mi je na misel, če bi ne bilo moči sadje mletiti navadno ročno mlatilnico. In res naredim poskušnjo, ki se mi je obnesla še precej dobro; le sadje se je drobilo preveč na debelo. Vsled tega zgostim mlatilnici kline v gorenjem grebenu (plajši), in sicer le prvo in zadnjo vrsto. Tako popravljeno mlatilnico postavim po konci, in sicer tako, da je oni del na vrhu, iz katerega gre slama. Znotraj vložim deske, ki vodijo sadje naravnost med kline. Tako prirejeno mlatilnico spustim v tek in uspeh mi je pokazal, da je bila moja misel prava. V eni uri lahko zmeljem 30 do 40 metriških stotov jabolk ali hrušek, in sicer tako na drobno, da bolje tega dela ne izvrši noben drug stroj. Pripomnim pa, da moja mlatilnica goni voda. Ker je letos povsod mnogo sadja in imajo mnogi sadjarji mlatilnice, sadnega mlina pa ne, bodete gospod urednik, gotovo mnogim ustregli, če objavite to mojo izkušnjo.

Pasovi na sadnem drevju.

(Konec.)

Lahko pa si tudi vsak sam sestavi prav dobro lepilo, in sicer tako le:

- 1) 1 kg bele smole, 1 kg ogršičnega olja;
- ali 2) 0.5 kg bele smole, 0.35 kg svinjskega sala, 0.33 kg goršičnega olja;
- ali 3) 0.7 kg lesnega katrana, 0.5 kg mila za mazilo (Schmierseife), 0.5 kg kolofonija, 0.3 kg ribje masti.

Najprvo se katan in kolofonij pri slabem ognju dobro zmešata, potem se pridene milo in naposled ribja mast. Ko se vzame od ognja, meša se še toliko časa, da se zmes ohladi.

- 4) 500 gr bele smole, 200 gr lojnega olja (Stearinöl), 200 gr svinjskega sala.

Po katerem koli izmed teh načinov napravljeni klej ali pa umetni klej za gosence (brumataim) ima to prednost, da ga ni treba tolikrat obnavljati; prištedimo si torej tvarine in dela, dobimo pa tudi bolj zanesljiv klej. Pri slabem kleji za gosence so lahko včasih zgodi, da igubi svojo lepljivost, ne da bi to opazili; torej od njega ne smemo pričakovati zanesljivega uspeha.

Pri narejanju drevesnih pasov moramo paziti na to, da ne pustimo žuželkam nobenega odprtega prehoda, da torej namažemo vse razpoke med skorjo in ne pustimo nobenega nenamazanega mesta. Tako je treba tudi odstraniti drevesne podporne ali kole, ali jim pa napraviti pasove. Pasovi se napravijo navadno 1 m od tal, in sicer navadno tako, da v ti višočini ostržemo grapavo skorjo ter namažemo klej okoli debela nekako za roko na široko. Vender pa tako mazanje debela iz gospodarstvenega ozira ni umno, ker se porabi preveč kleja, pa tudi za drevo ni vedno koristno.

Mnogo bolje je, če rabimo 6 do 15 cm široke kose močnega, debelega papirja, ktere napojimo (da varčujemo s klejem) z oljem ter jih privežemo okoli debela tako trdno z motvozom, da ne more pod njimi nobena žuželka zlezti. Na te kose se potem namaže klej vsaj 3—5 mm na debelo (da ostane dalj časa prijemljiv). Seveda je treba potem večkrat preiskovati te pasove, da ostanejo vedno dobri, in da se ne narede po njih prehodi, če bi klej popustil, ali pa če bi ujete žuželke s svojimi trupli napravile most. Pri vsakem novem mazanju, ki se izvrši s krtačami 3—5 mm na debelo, se priporoča, da se površina poprej s trdo krtačo malo razpraska, ker se maža potem bolje drži.

Razven tega klejanja v visokosti 1 m ali v visokosti možkih prs je še posebno uspešno v gozdih navadno visoko klejanje, kjer se vsaka veja posebej obda s klejevim obročem. Taki pasovi pritrdijo se na vsaki veji blizu podlage.

Tako se prepreči zveza med posameznimi vejami ter se ujame mnogo več škodljivcev, in ako bi se bile žuželke uže lotile nekaterih vej, obvarovati se morejo na ta način iste osode vsaj druge veje in drevesa ostanejo rastna.

Pasovi v vrhu napravijo se s krtačami, privezanimi na dolgih palicah.

Koliko kleja je treba, preračuni se za pas, če se namaže neposredno na skorjo 5 cm na široko in 5 mm na debelo, tako le:

Če ima deblo v premeru 20 cm, treba je 157 gr kleja
" " " " " 30 " " " 235 " "
" " " " " 40 " " " 334 " "
" " " " " 50 " " " 394 " "

Po tem se dajo preračunati tudi skupni stroški. Če pa rabimo papir, so stroški veliko manjši. V vsakem slučaju je pa dobro rabiti prilepne pasove; ne skoparimo preveč, ampak izkažimo dobroto drevesu in sebi. „Gosp. Glasnik.“

Vrtnarske raznoterosti.

Bršljin v ovetličnikih. Če hočeš imeti bršljin, ki bi imel posebno veliko in lepo listje, vsadi ga v mah, kateremu si primešal nekoliko gozdne ali listne sprstenine. Kadar se mah posede, prideni drugega. V sobi je treba večkrat poškopiti liste ali pa jih zbrisati z vlažno gobo, da bodo lepo snažni. Bršljinu je treba pridno prilivati, posebno po leti.

Sadjarstvo na pašnikih. Pogostoma se sadno drevje sadi tudi na pašnike. Taka uporaba pašnikov se prav dobro sponese, kajti poleg obile paše se tudi sadje prideluje. Potrebno pa je pri tem paziti, da se vse nesreče in poškodovanja, ki drevju prete, odstranijo. Taka poškodovanja se zgodé vsled glodanja, drgnjenja, kakor tudi vsled preobilnega stlačenja zemlje okoli drevja, kar živina s svojim stopanjem okrog dreves provzroči. Da se tem nezgodam v okom pride, je več sredstev; na pr.: nasaditev takega sadnega drevja, ki ima visoko krono, katere živina doseči ne more. Taka krona dá se tudi z umetnostjo doseči. Dalje je dobro, če se trije koli okrog drevesa v tla zabijejo in se opletejo s trnjem, da žival ne tišči k drevesu. Dobro varstvo je tudi, če se okrog drevesa nastelje ovčjega gnoja. Tega duha živali ne ljubijo in se drevesa ogibljejo. S tem se tudi doseže, da se zemlja okrog drevja preveč ne potlači. Kdor sadnega drevja na pašnikih ne more ali noče pred živino zavarovati, stori bolje, če drevja ne sadi, ker neobvarovano drevje mu ne bo nikakešnih koristi donášalo, ker ni verjetno, da bo mogel tako neobvarovano drevje odgojiti. Prav močno zavarovanje, s čimer se tlačenje zemlje zabranjuje, je navadno mladim drevescem škodljivo. Dobro je, kakor je že spredaj rečeno, če se odbero taka drevesna plemena, ki imajo visoko krono. Za to so sposobne jabolane in hruške, orehi in po bolj toplih krajih tudi kostanji. Korist od široke krone bi pa bila še lepa senca ob vročih poletnih dnevih. Ker so pašniki tudi po prav hladnih krajih, je torej zelo potrebno, da se pri izbiranju prave vrste v ta namen odberejo.

Kako dobiš kumarne pečke za seme? Izberi najlepše kumare družega nastavka na steblih in položi jih na kosce opeke. Ko so rumene, jih potrgaj. Potem jih oberi na suhem, zračnem kraju, da še bolj dozore. Nato vzemi ven sredico s pečkami in deni jo v skledo in čez 4 do 6 dni očisti pečke z izpiranjem na situ. Dobre pečke padejo v vodi na dno. Te se hitro posuše na solnci, z drgnenjem se spravijo narazen, potem se pa shranijo. Kaljivost ohranijo po pet ali šest, časih še celo po več let.